

Udenrigsministeriet: Dansk sikkerhedspolitik 1948-1966 – Bind I: Fremstilling

8. Spørgsmålet om stationering af allierede flyverstyrker i Danmark (side 89-98)

KAPITEL VIII

Spørgsmålet om stationering af allierede flyverstyrker i Danmark

Som resultat af en undersøgelse af, hvilke styrker det var nødvendigt for NATO at opstille for at kunne imødegå et eventuelt angreb, konstateredes det i en af NATO's militærkomité udarbejdet rapport, som blev forelagt Det nordatlantiske Råd på mødet i Rom i november 1951, at det danske og det norske flyvevåben i de nærmest følgende år kun ville kunne udbygges til tilsammen at råde over knap halvdelen af det antal flyvemaskiner, som fra militær sagkyndig side ansås for nødvendigt for forsvaret af nordregionen.

For at udfylde dette underskud på flyvemaskiner fremkom der fra militær side inden for NATO forslag om at stationere ca. 150 amerikanske taktiske fly (d. v. s. jagermaskiner og lette bombere) i Danmark.

Forslaget støttedes fra dansk militær sagkyndig side. Således udtalte forsvarschefen, admiral Qvistgaard, i en skrivelse af 1. februar 1952 til forsvarsministeriet bl. a.:

».....

Spørgsmålet om luftherredømmet er – udover de muligheder dette rummer for virksom indgriben imod og afværgen af fjendtlige luftangreb bl. a. mod vore byer – et forhold, der også i påkommende tilfælde kan blive af afgørende betydning for gennemførelsen af de danske hær- og flådekræfters mobilisering.

Hvis man ikke gennem fornødne, *forhåndenværende* flyverstyrker har mulighed for rettidigt at skaffe sig paritet eller helst overlegenhed i luften, må man i tilfælde af uvarslet angreb påregne en vanskelig og langsom mobilisering og koncentration af styrkerne med tab af såvel personel som materiel, inden de to værn vil kunne påbegynde løsningen af deres egentlige opgaver.

I uheldigste fald kan mobilisering og opmarch af den grund blive i den grad kompromitteret, at det kan resultere i tab af dele af territoriet allerede under de indledende kamphandlinger – og det er en almindelig erfaring, at udfaldet af krigens første kampe kan få en meget afgørende indflyddelse, ikke mindst da et lille territorium som Danmarks kun giver sparsomt rum og ringe tid til at retablere en første uheldig situation. Dette er forhold, der bør tages med i overvejelserne om evt. stationering af supplerende *allierede flyverstyrker* i Danmark i fredstid.

Ved vurderingen af spørgsmålet, hvorvidt alene stationering uden for vort område, f. eks. i England, i Sydslesvig og/eller på Sild, måtte være tilstrækkelig, må tages i betragtning, at selvom flyvetiden fra udenlandske baser hertil ganske vist er relativ kort, kræver indsats fra danske flyvepladser en jordorganisation med personel og materiel af en betydelig størrelsesorden. For at sikre en effektiv funktionering af flyverstyrkerne, må dette jordpersonel være samarbejdet med den pågældende flyverenhed, ligesom det må være etableret på og fortrolig med flyvepladsen, inden flyverstyrken

skal benytte denne. Jordpersonellet kan altså ikke blot forlægges til pladsen samtidig med de flyvende enheder, men må være der – i passende lang tid – forinden.

.....

Manglerne er som tidligere nævnt så meget mere alvorlige, som vor nære beliggenhed ved russisk (besat) territorium gør det nærmest umuligt for flådestyrker og taktiske luftstyrker, der ikke er stationeret i vort område, at gribe effektivt ind i den første kritiske fase.

Jeg finder det fra et militært synspunkt nødvendigt, at disse mangler imødegås, og at man derfor må gå ind for i et vist omfang at stationere allierede hjælpestyrker her i fredstid.

En vægring herimod forekommer mig ulogisk i betragtning af, at en effektivering af vore gentagne anmodninger om hjælp er så nøje knyttet til stationeringsspørgsmålet, at en afvisning af tilbud om hjælp under denne form faktisk vil medføre, at man afskærer sig fra mulighederne for overhovedet at få rettidig hjælp.

.....«

Forsvarschefen konkluderede:

»Af hensyn til de meget tungtvejende militære grunde skal jeg meget henstille, at regeringen trods mulige politiske betænkeligheder går ind for permanent stationering af allierede styrker til supplerende af det danske forsvar, tager dette skridt fuldt ud og dermed skaber de militære forudsætninger for et ønskeligt solidt forsvar af landet som helhed.«

Tanken om en permanent fredstidsstationering i Danmark af allierede fly fandt også udtryk i det infrastrukturprogram*), som vedtoges på Det nordatlantiske Råds møde i Lissabon i februar 1952. I programmet var for Danmarks vedkommende bl. a. planlagt udbygning gennem fælles NATO-finansiering efter en aftalt fordelingsnøgle af 2 flyvepladser til permanent fredstidsbelægning med amerikanske fly. Da det ellers ville have været en forudsætning for denne internationalt finansierede udbygning, at de to flyvepladser kunne tages i brug af de amerikanske fly, så snart de var udbygget, gav Danmark først sin tilslutning til det pågældende infrastrukturprogram, efter at det gennem forhandlinger med vedkommende NATO-myndigheder og under en samtale mellem udenrigsminister Ole Bjørn Kraft og den amerikanske udenrigsminister Dean Acheson var blevet klarlagt, at en dansk godkendelse af infrastrukturprogrammet ikke indebar nogen forhåndsaccept af fredstidsstationering.

Spørgsmål i forbindelse med udbygningen af de to flyvepladser – Tirstrup og Vandel – til eventuelt at kunne belægges med allierede fly i fredstid gav i de følgende måneder anledning til flere drøftelser mellem regeringen og repræsentanter for NATO's militære myndigheder. Fra sidstnævntes side blev det herunder gjort gældende, at den principielle politiske stillingtagen til stationeringsspørgsmålet af hensyn til forsvarsplanlægningen vanskeligt kunne udsættes, indtil flyvepladserne var udbygget.

*) Ved infrastruktur forstås de anlæg, der ligger *nedenunder* den egentlige militære struktur, og som danner den fysiske forudsætning for, at de militære enheder kan operere: kaserner, flyvepladser, depoter, kommunikationsanlæg m. v.

Heroverfor henvistes fra regeringens side til, at den danske stilling til en stationering hidtil i det store og hele havde været parallel med Norges, selv om Danmark ikke som Norge i 1949 havde afgivet særlige tilsagn over for Sovjetunionen (jfr. kapitel I, side 32), samt at en tidlig fattet principbeslutning om at tillade stationering kunne øge faren for modforholdsregler på et tidspunkt, hvor disse vanskelige kunne imødegås. For at et tilsagn fra en dansk mindretalsregering skulle være af værdi for vore allierede, måtte disse også have sikkerhed for, at en eventuel ny regering ville følge den siddende regerings linie. NATO måtte derfor foreløbigt nøjes med at tage den omstændighed, at man fra dansk side var rede til at påbegynde en udbygning af flyvepladserne, som udtryk for regeringens hensigter.

I løbet af forsommeren 1952 blev stationeringsspørgsmålet i taler af udenrigsminister Ole Bjørn Kraft, finansminister Thorkil Kristensen og forsvarsminister Harald Petersen bragt frem til offentlig debat.

I en tale den 2. juli 1952 i Danmarks Radio om udbygningen af det danske forsvar udtalte forsvarsministeren således bl. a. (Ritzaus Bureaus gengivelse):

»Det forsvar til fredens bevarelse, som i denne tid bygges op i Vesteuropa, kræver af alle de pågældende landes befolkninger en ny indstilling til forsvarsproblemerne. Det er jo et fælles forsvar, der er tale om at opbygge – ikke et isoleret forsvar for det enkelte land. Forsvaret i Vesteuropa må altså udgøre et harmonisk hele, hvor det ene led supplerer de øvrige, og hvor den enkeltes livsinteresser er blevet helhedens og omvendt. Dette giver sig bl. a. også udtryk i det, jeg sagde før om flyvepladsernes ensartede udbygning, der gør det teknisk muligt at styrke forsvaret af et særligt udsat land ved at supplere dette lands luftforsvar gennem stationering af flyverstyrker fra andre NATO-lande. Ikke mindst for de små lande er denne mulighed af afgørende interesse. Flyverstyrker er på grund af det meget komplicerede materiel uhyre kostbare, og de små lande evner simpelt hen ikke af økonomiske grunde at opbygge et fuldt tilstrækkeligt flyvevåben. Ønsket om allerede i fredstid at råde over de fornødne flyverstyrker i Danmark har i den senere tid ført til en række overvejelser om, hvorvidt en sådan stationering ville kunne gennemføres og på hvilke vilkår.

Hvis ikke de enkelte lande var villige til at yde og modtage en sådan indsats, hvis den eventuelt skulle vise sig nødvendig, ville fællesforsvaret jo kun være en tom tale-måde i stedet for en realitet. Den logiske konsekvens af et sådant fælles forsvar er endvidere den, at selve forsvarssystemet er således samarbejdet og koordineret i fredstid, at det vil kunne være rede til at virke, hvis ulykken skulle komme. Alene derved kan Atlantpagten få den krigsforebyggende virkning, som er dens fornemste mål og inderste hensigt.«

Under den debat, der i sommerens løb udviklede sig i stationeringsspørgsmålet, offentliggjorde formanden for den radikale folketingsgruppe Jørgen Jørgensen den 2. august 1952 en henvendelse til udenrigsministeren (bilag 118), i hvilken der under henvisning til erklæringer fra regeringsmedlemmer sammenholdt med en i pressen refereret udtalelse fra den amerikanske præsident Truman blev gjort indsigelse imod, at medlemmer af regeringen direkte eller indirekte over for udlandet tilkendegav at ville tillade en stationering af fremmede styrker i Danmark, uden at spørgsmålet først havde været forelagt rigsdagen. Der pegedes i henvendelsen på, at en sådan stationering ville stride imod forudsætningen for rigsdagens vedtagelse af Dan-

marks tilslutning til Den nordatlantiske Traktat, i hvilken forbindelse der henvistes til udenrigsminister Gustav Rasmussens erklæringer i marts 1949 i folketinget om, at der ikke i fredstid ville blive spørgsmål om at overlade fremmede magter baser i Danmark (bilag 57).

Udenrigsminister Ole Bjørn Kraft svarede samme dag, at der ikke var truffet nogen afgørelse i sagen, og at en beslutning ej heller ville blive truffet, uden at sagen først havde været drøftet i Det udenrigspolitiske Nævn. Det fremhævedes i øvrigt i svaret, at Atlantmagternes samarbejde var gået ind i en ny fase ved den af rigsdagen godkendte oprettelse af en fælles forsvarsstyrke i Europa under en fælles øverstkommanderende, og at der i øvrigt overhovedet ikke var tale om at overlade nogen del af Danmarks territorium som baser for fremmede magter (bilag 119).

På basis af redegørelser fra udenrigsministeren og forsvarsministeren drøftedes spørgsmålet om stationering af allierede flyvestyrker i Danmark i fredstid under Det udenrigspolitiske Nævns møde den 10. september 1952. Nævnets flertal gav tilslutning til, at de rent tekniske sider af denne sag blev gjort til genstand for nærmere undersøgelser (bilag 120).

Efter drøftelsen i Det udenrigspolitiske Nævn besluttede regeringen den 12. september 1952, at arbejdet med den internationalt finansierede udbygning af flyvepladserne Tirstrup og Vandel til NATO-standards skulle påbegyndes. Med henblik på en eventuel senere amerikansk finansieret udbygning udover NATO-standards til amerikanske standards, som en eventuel fredstidsstationering ville nødvendiggøre, fandt der fra september 1952 til marts 1953 ingeniørtekniske drøftelser sted mellem danske og amerikanske myndigheder. Disse forhandlinger ebbede ud, fordi det blev anset for formålsløst at fortsætte dem, så længe det principielle spørgsmål var uløst.

I løbet af sommeren 1952 intensiveredes de sovjetiske presseangreb mod Danmark for deltagelsen i Den nordatlantiske Traktat. Hovedmålene for presseangrebene var – foruden en forestående NATO-øvelse (Main Brace) i bl. a. danske farvande (jfr. kapitel XII, side 160) – den eventuelle fredstidsstationering. Det kom derfor ikke overraskende, da den sovjetiske viceminister Pushkin den 1. oktober 1952 overrakte den danske gesandt i Moskva, Hugo Hergel, en erklæring, hvori den sovjetiske regering gav udtryk for sine synspunkter med hensyn til en fredstidsstationering i Danmark af styrker fra andre NATO-lande (bilag 121). Det hed bl. a. i erklæringen, at en beslutning om en sådan stationering ville være et brud på den i den danske regerings note af 4. maj 1949 (jfr. bilag 62) afgivne forsikring om, at Danmark ikke ville tilslutte sig en politik, der forfulgte aggressive formål og var rettet imod Sovjetunionen. Det udtaltes endvidere i erklæringen, at Sovjetunionens regering erindrede om »den af noten fra det danske gesandtskab i Moskva af 8. marts 1946 fremgående forpligtelse til at etablere sin administration på øen Bornholm uden nogen som helst deltagelse af fremmede tropper«. Erklæringen konkluderede i, at en virkeliggørelse af hensigterne at overlade krigsbaser til udenlandske bevæbnede styrker kun kunne betragtes som en handling, der skabte en trussel imod Sovjetunionen og andre Østersølande, samt at den danske regering måtte bære ansvaret for de mulige følger af en sådan politik.

I det svar, som udenrigsminister Ole Bjørn Kraft den 29. oktober 1952 efter for-

udgående forhandling i Det udenrigspolitiske Nævn gav den herværende sovjetiske chargé d'affaires, tog den danske regering bestemt afstand fra Sovjetunionens regerings opfattelse af Den nordatlantiske Traktat som en offensiv alliance og fastslog, at man fra dansk side ikke kunne anerkende på nogen måde at have misligholdt nogen forpligtelse eller gjort brud på noget tilsagn eller noget skyldigt hensyn over for Sovjetunionen (bilag 122). Det danske svar sluttede:

»Den danske regering har med tilfredshed bemærket udtalelsen i erklæringen af 1. oktober 1952 om, at ingen truer Danmark, og ingen påtænker at angribe det. At den selv ikke vil tillade – og aldrig vil kunne forsvare at tillade – at dansk territorium benyttes til at påbegynde angreb mod nogen anden stat, er det overflødigt at tilføje. Den offentlige mening her i landet kræver fredens bevarelse og ville vende sig imod enhver form for Danmarks deltagelse i påbegyndelse af angreb på andre lande.«

Indholdet af det danske svar offentliggjordes af udenrigsministeren den 30. oktober 1952 i Folketinget under en forespørgselsdebat om Danmarks udenrigspolitik.

Om stationeringsspørgsmålet havde udenrigsminister Ole Bjørn Kraft samme dag i tinget udtalt:

»Jeg skal herefter gøre nogle bemærkninger om stationering af allierede flyvere her i landet i fredstid. Om vor principielle positive indstilling over for dette spørgsmål har forskellige af regeringens medlemmer og jeg selv udtalt sig. Vi har i disse udtalelser fremhævet, at der ikke foreligger noget fremmed krav herom, men at det overvejes som et led i forsvaret af Danmark og det fælles vesteuropæiske forsvar. Efter en forhandling i Det udenrigspolitiske Nævn foretages for tiden en række tekniske undersøgelser af, hvorledes tanken rent praktisk i givet fald vil kunne føres ud i livet. Men dertil kommer, at også andre spørgsmål end de rent tekniske må underkastes en nøjere undersøgelse, inden det endelige standpunkt kan blive taget. Regeringen har således ikke noget forslag at forelægge tinget. Først når de pågældende undersøgelser er afsluttet, vil dette kunne ske; rigsdagen vil i givet fald få det afgørende ord.

Det er regeringens opfattelse, at et standpunkt til denne sag må tages ud fra vurderingen af, hvorvidt planens gennemførelse vil svare til vore nationale interesser, betyde en sådan styrkelse af vort forsvar og finde sted under sådanne former, at det vil overveje de betænkeligheder, som naturligvis knytter sig til en sådan beslutning. Fredstidsstationering af allierede flyvere vil på grund af Atlantpagtens defensive karakter ikke være en trussel imod nogen stat. Lad mig tilføje: der vil ikke blive tale om at overlade dansk jord som baser, og hvis vi træffer en positiv beslutning, vil vi selv anmode om, at vore allierede under Atlantpagten stiller visse styrker til rådighed for Danmark til styrkelse af landets forsvarsberedskab. Jeg vil endnu engang tilføje: forsvarsstyrker – ikke offensive flyverstyrker.«

Socialdemokratiets ordfører Hans Hedtoft udtalte i sit indlæg under debatten bl. a.:

»En eventuel stationering af allierede styrker her i landet er et problem, vi simpelt hen ikke vil drøfte med Sovjetunionen. Det er en sag, vi selv afgør efter nøje overvejelse og forhandling med vore venner inden for Atlantpagtens rammer. En afgørelse er som bekendt ikke truffet. Hvad der hidtil er sket i denne sag, er, at et flertal i Det udenrigspolitiske Nævn har bemyndiget regeringen til at foretage tekniske drøftelser i sagen. Denne undersøgelse er i gang.«

Hans Hedtofts indlæg om stationeringsspørgsmålet, der i sin helhed er gengivet i bilag 123, sluttede som følger:

»Hvis overvejelserne viser, at vi ikke ved egne kræfter er i stand til at gennemføre den ønskelige styrkelse af vort flyvevåben, at vor egen bedømmelse af den udenrigspolitiske situation gør det tilrådeligt, og hvis vore allierede alle er enige om, at en stationering er formålstjenlig, ja måske betragter den som en af forudsætningerne for mere effektivt at værne vort land mod en ny besættelses uoverskuelige katastrofe, så tvivler jeg om, at nogen ansvarlig dansk politiker vil have mod til at påtage sig ansvaret for et dansk nej.

Men som sagt, der foreligger endnu ikke grundlag for en dansk stillingtagen. Når afgørelsen skal træffes, må den alene bestemmes ud fra danske interesser – derunder naturligvis også Danmarks interesser i, at fællesforsvaret, helheden, styrkes mest muligt. For det er helhedens styrke, sammenholdet og samarbejdet mellem de frie lande, der er forudsætningen for at nå det altoverskyggende mål, det ene: at afværge en ny krig.«

Ordføreren for Det radikale Venstre, Jørgen Jørgensen, opfordrede i sit indlæg indtrængende regeringen og Socialdemokratiet til at standse al videre forhandling om stationering af fremmede tropper i Danmark. Han gav også udtryk for, at en eventuel stationering stred imod forudsætningerne for den danske tilslutning til Den nordatlantiske Traktat og ville vanskeliggøre en forsoning mellem Øst og Vest.

Ordføreren for Danmarks Retsforbund, Viggo Starcke, opfordrede regeringen til at overveje en ordning, hvorefter de nødvendige flyvepladser blev udbygget og lejlighedsvis benyttet af allierede flyverstyrker, uden at disse permanent stationeredes på flyvepladserne.

Ved debattens afslutning fremsatte Aksel Larsen fra Danmarks kommunistiske Parti følgende forslag om overgang til næste sag på dagsordenen:

»Folketinget udtaler, at basering eller stationering af fremmede magters militære styrker på dansk territorium vil være i strid med de forudsætninger, hvorunder Danmark tiltrådte Den nordatlantiske Traktats Organisation, og ikke tjener til at fremme bestræbelserne for fred og afspænding.

Tinget går dermed over til næste sag på dagsordenen.«

Folketinget forkastede forslaget med 113 stemmer mod 8 (Danmarks kommunistiske Parti og et medlem af Danmarks Retsforbund – Kjeldgaard Iversen), medens 22 medlemmer – herunder Bodil Koch – tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

I en udenrigspolitisk redegørelse i stortinget den 16. januar 1953 kom den norske udenrigsminister Lange også ind på stationeringsspørgsmålet, der i de foregående måneder i Norge som i Danmark havde været genstand for offentlig debat. I relation til det stationeringstilbud, der var blevet fremsat over for Danmark, og de overvejelser, dette havde medført, udtalte Halvard Lange, at Norge kun med glæde ville hilse, om det fælles forsvar af Danmark og Norge kunne blive styrket gennem en flyverstationering i Danmark. Norge stod ifølge udenrigsminister Lange ikke over for noget tilsvarende tilbud. Norges allierede holdt sig tilbage herfra i forståelse

af de overvejelser, som havde ført til den norske erklæring om fremmede styrker i 1949, og fordi man fra norsk side ikke havde fundet, at forudsætningerne for den da valgte politik havde ændret sig (bilag 124).

Med henblik på at skaffe det bedst mulige grundlag for den principielle politiske stillingtagen til stationeringsspørgsmålet, fandt der i dagene 23.–28. januar 1953 uforbindende og orienterende samtaler sted i København mellem danske og amerikanske embedsmænd om de almindelige vilkår for en eventuel fredstidsstationering (herunder styrkernes retslige stilling og deres indpasning i kommandostrukturen). Samtalerne blev indstillet på dansk foranledning og ikke senere genoptaget.

Den 28. januar 1953 overrakte den sovjetiske udenrigsminister Vyshinsky den danske chargé d'affaires i Moskva, Gregers Larsen, et udførligt aide mémoire, der fremtrådte som et gensvar på den danske regerings svar af 29. oktober 1952.

Memorandummet betegnede det danske svar som ikke tilfredsstillende og fulgte i øvrigt i hovedsagen samme linier som erklæringen af 1. oktober 1952 omend dyberegående i argumentationen og alvorligere i tonen (bilag 125).

Den sovjetiske tilkendegivelse blev den 5. februar 1953 fulgt op af en kommentar i interview-form fra den polske udenrigsminister Skrzyszewski, der bl. a. hævdede, at Bornholm med den danske regerings samtykke var blevet valgt til »springbræt for den neo-hitleriske værnemagts aggressive forberedelser« (bilag 126).

Et af de forsvarspolitiske problemer, der i 1952/53 samtidig med stationeringsspørgsmålet var genstand for politiske overvejelser, var spørgsmålet om en eventuel udvidelse af det danske kommando i Tyskland. Efter at det var blevet besluttet at trække den norske Tysklands-brigade hjem, havde de militære NATO-myndigheder henstillet til den danske regering i passende omfang at erstatte de norske styrker.

En plan fra regeringen om i overensstemmelse hermed at bringe det danske kommando i Tyskland op fra ca. 1.400 til ca. 4.000 mand blev forelagt i Det udenrigspolitiske Nævn den 13. januar 1953, men opnåede ikke den nødvendige parlamentariske støtte.

Socialdemokratiet var enig med regeringen i, at et forsvar mod et angreb, som førtes frem igennem Holsten og Sydslesvig, så vidt muligt burde indledes syd for den danske grænse. Fra socialdemokratisk side delte man imidlertid ikke regeringens synspunkt om, at den nationale danske interesse i dækningen syd for grænsen måtte medføre en positiv stillingtagen til spørgsmålet om at forøge Tysklands-kommandoet, uanset at det ikke var lykkedes at opnå tilsagn om at få styrket forsvaret af området med allierede hærstyrker udover de ca. 800 englændere, der siden 1950 havde været placeret i Holsten, jfr. kapitel IV, side 55. Begrundelsen herfor var, at med den af NATO accepterede tilbagetrækning af den norske styrke på ca. 4.000 mand fandt der en svækkelse sted af en i forvejen utilfredsstillende ordning. Såfremt NATO-organisationen besluttede sig til med styrker fra andre NATO-lande at gennemføre en forstærket militær dækning af det slesvig-holstenske område, ville der for Socialdemokratiet foreligge en ny situation, som ville blive taget under overvejelse. I sagens anledning udsendte den socialdemokratiske rigsdagsgruppe og forsvarsministeren de i bilag 127 og 128 gengivne erklæringer.

Spørgsmålet om eventuelt at styrke det danske kommando i Tyskland var sammenkædet med problemerne omkring gennemførelsen af 18 måneders tjenestetid

for hærens værnepligtige og blev derfor inddraget i folketingsdebatten herom den 3. marts 1953. Under debatten udtalte den socialdemokratiske ordfører Hans Hedtoft bl. a. i relation til dækningen af Danmarks sydgrænse:

»Atlantpagtorganisationen kan ikke være i tvivl om, at det (dækningsproblemet) hverken kan løses af Danmark eller Norge, og det må også være klart for Atlantpagtorganisationen, at en fortsættelse af forhandlingerne om en eventuel forstærkning af flyverdækningen af Danmark selvfølgelig må have som sin forudsætning, at spørgsmålet om dækning af Slesvig og Holsten med hærstyrker er løst.«

Under en debat i folketinget den 27. marts 1953 berørtes på ny stationerings-spørgsmålet. Udenrigsminister Kraft udtalte her bl. a.:

»... om dette spørgsmål har der fra tid til anden været givet meddelelse i Det udenrigspolitiske Nævn, ligesom medlemmer af ministeriet og jeg selv offentligt har givet udtryk for vor principielle opfattelse af dette spørgsmål. Sagen befinder sig imidlertid ikke på et sådant stadium, at en diskussion om den for øjeblikket er mulig. Der er ikke taget nogen endelig beslutning, og der foreligger endnu ikke de nødvendige forudsætninger for at kunne tage denne beslutning.«

For Socialdemokratiet tilsluttede H. C. Hansen sig synspunktet om, at stationerings-spørgsmålet stadig var uafklaret.

Efter overvejelser i regeringen og Det udenrigspolitiske Nævn – overvejelser i hvilke også indgik forventninger om en bedring af øst-vest forholdet efter Stalins død den 5. marts 1953 – var det blevet besluttet ikke at give noget skriftligt svar på det sovjetiske memorandum af 28. januar 1953, men at udenrigsministeren ved lejlighed i en tale skulle gøre rede for den danske regerings synspunkter. Ved et politisk møde i Rønne den 11. april 1953 benyttede udenrigsminister Ole Bjørn Kraft derfor lejligheden til at fremsætte nogle udtalelser i forbindelse med den sovjetiske henvendelse.

Udenrigsministeren fastslog her, at alt, hvad den danske regering foretog sig på det forsvarsmæssige område, ene og alene tog sigte på fredens bevarelse og krigens forebyggelse. Det i memorandummet indeholdte afsnit om Bornholm gjorde Ole Bjørn Kraft til genstand for en nærmere redegørelse, hvori han tilbageviste den fejlagtige fortolkning, som den danske gesandts note af 8. marts 1946 om vilkårene for den sovjetiske rømning af Bornholm havde været genstand for fra sovjetisk side. Uanset forståelsen af noten fra 1946 ville den danske regering dog ifølge udenrigsministeren »altid have sin opmærksomhed henledt på de særlige hensyn, der på grund af Bornholms geografiske beliggenhed gør sig gældende for denne ø«. (Bilag 129).

Efter at rigsdagen i slutningen af marts 1953 havde vedtaget det nye grundlovsforslag, blev der udskrevet valg til folketing og landsting.

På et møde i Silkeborg den 13. april 1953 udtalte statsminister Erik Eriksen (Ritzaus Bureaus gengivelse):

»Jeg har det indtryk, at man på vælgermøderne spørger, om regeringen vil have stationering af allierede luftstyrker, eller om den ikke vil det. Man spørger også, om

regeringen holder sin stillingtagen skjult til efter valget. Til dette vil jeg sige: Vi holder aldeles intet skjult. Hele spørgsmålet vedrører forsvaret af nordregionen, hvortil Danmark jo hører, og dets løsning forudsætter, at der tages både militære og politiske hensyn. Man kan derfor selvsagt ikke tage stilling til denne sag fra den ene dag til den anden. Det, det drejer sig om, er, at vi tænker tingene roligt igennem og afvejer, hvad der kan tale for, og hvad der kan tale imod at tage imod dette tilbud, som er givet os med hensyn til stationering. Jeg er af den mening, at der skal tungtvejende argumenter til, for at vi skal sige ja, thi selvfølgelig er der ingen, som er glade for at se fremmede tropper stationeret her, men lad mig føje til, at der måske vil vise sig helt andre muligheder end en stationering her i landet. Jeg ser, man også fra socialdemokratisk side rører på sig i stationeringsspørgsmålet. Dette giver mig anledning til at sige: Regeringen har, hvad udenrigs- og forsvarspolitik angår, fortsat den linie, som den socialdemokratiske regering fulgte. Mere end to trediedele af rigsdagens medlemmer har i de sidste år stået bag denne politik. Det er ganske enkelt således, at der herhjemme kun kan føres den udenrigs- og forsvarspolitik, som de nuværende regeringspartier og socialdemokraterne kan blive enige om.«

Efter afholdelsen af folketings- og landstingsvalg samledes rigsdagen den 6. maj 1953 til en overordentlig samling, hvis hovedopgave det var at tage stilling til grundlovsforslaget, således som dette var blevet vedtaget i den foregående ordinære samling. (Efter at grundlovsforslaget på ny var blevet vedtaget af rigsdagen, godkendt ved en folkeafstemning den 28. maj og stadfæstet af Kongen den 5. juni 1953, foretoges den 22. september 1953 valg til folketinget efter den nye grundlov.)

Under behandlingen af tillægsbevillingsloven den 8. maj 1953 spurgte den socialdemokratiske ordfører, H. C. Hansen, med udgangspunkt i den ovenrefererede Silkeborg-tale, om statsminister Erik Eriksen var enig eller uenig i de udtalelser og henstillinger, som udenrigsminister Ole Bjørn Kraft havde fremsat og rettet til Socialdemokratiet i stationeringsproblemet.

Statsministeren svarede samme dag i folketinget, at alt, hvad der hidtil var sket i stationeringsspørgsmålet, var sket i forståelse med Socialdemokratiet. Statsministerens indlæg sluttede:

»Om regeringens principielle stilling behøver der ikke at være tvivl. Såvel den højtærede udenrigsminister som den højtærede forsvarsminister og den højtærede finansminister har ved flere lejligheder på samme måde som Socialdemokratiets formand, det ærede medlem hr. Hans Hedtoft, og andre medlemmer af det socialdemokratiske parti udtalt sig positivt for sagen, men stedse under den forudsætning, at de betingelser, under hvilke en fredstidsstationering skulle finde sted, blev tilfredsstillende ud fra et dansk synspunkt. Der er ingen, der i dette øjeblik kan sige, om svaret skal være ja eller nej. Men i alle tilfælde vil det være den høje rigsdag, der til syvende og sidst skal give det endelige svar.

Jeg mener med disse bemærkninger at have påvist over for det ærede medlem hr. H. C. Hansen, at han ingen føje har til at insinuere, at jeg eller noget andet medlem af regeringen ikke skulle stå bag de udtalelser, som i denne sag er fremkommet fra den højtærede udenrigsministers side.«

I sin tale på den socialdemokratiske partikongres den 23. juni 1953 kom formanden, Hans Hedtoft, også ind på stationeringsspørgsmålet. Hedtoft henviste til det

modsnævningsforhold til den nationale befolkning, der var opstået i Island ved permanent stationering af allierede styrker samt den norske regerings afvisning af fredstidsstationering. For ham at se ville et dansk ja til permanent stationering ikke øge den brede samling om Atlantpagten, som det måtte være Socialdemokratiets opgave at bidrage til. En permanent stationering af allierede flyvere i Danmark kunne endvidere ifølge Hedtoft kun blive af tvivlsom militær værdi, så længe NATO ikke havde den fornødne hærstyrke og panserudrustning til militær stærk dækning af Sydslesvig og Holsten. Disse forhold taget i betragtning burde Danmark ikke i den nuværende situation tage imod tilbudet om en permanent stationering af allierede flyvere i fredstid. Om spørgsmålet kunne opstå senere, måtte afhænge af den internationale situations udvikling, herunder om de daværende aktuelle muligheder for afspænding måtte vise sig holdbare (bilag 130).

Efter folketingsvalget den 22. september 1953 afløstes regeringen Eriksen/Kraft af regeringen Hedtoft.

Ved folketingets åbning den 6. oktober 1953 blev Socialdemokratiets standpunkt, som det var formuleret på kongressen i juni, gjort til den danske regerings officielle politik gennem følgende udtalelse af statsminister Hans Hedtoft:

»Regeringen påskønner det foreliggende tilbud om et bidrag til Danmarks forsvar i form af varig stationering af allierede flyverstyrker her i landet. Regeringen anser det for ubestrideligt, at Danmark har ret til at modtage en sådan bistand, men er af den opfattelse, at det i den nuværende situation ikke vil være hensigtsmæssigt at modtage det givne tilbud.«

I løbet af de følgende måneder førtes der mellem regeringen og vedkommende NATO-myndigheder forhandlinger om et modificeret byggeprogram for de to flyvepladser, der oprindeligt var udset til eventuelt at anvendes til fredstidsstationering. Der opnåedes under disse forhandlinger i foråret 1954 enighed om en reduceret udbygning, som ikke forudsatte permanent flybelægning i fredstid, men på den anden side muliggjorde, at begge flyvepladser om nødvendigt kunne modtage allierede hjælpestyrker i krigstilfælde (bilag 131).